

№8(1)
2026

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 548 sahifa,
3-avgust, 2026-yil.

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapirjanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – "Yangi O'zbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers “Yangi O'zbekiston” and “Pravda Vostoka”, Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Vakhobov Anvar Abdusattor oğlu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

“Maktabgacha va maktab ta'limi” jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta'limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo'yicha
ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Sun'iy intellekt muhitida o'sib kelayotgan Alfa avlodining shaxsiy va psixik rivojlanishi	10
<i>Jo'rayeva Dilfuza Abdug'aniyevna</i>	
Teng yonli uchburchak xossalari va kesmaning o'rta perpendikulyari xossalariidan foydalangan holda masalalar yechish	13
<i>Namozov Diyorbek Baxtiyor o'g'li</i>	
Xiva xonligining siyosiy boshqaruv modeli: Buxoro va Qo'qon xonliklari bilan qiyosiy tahlili.....	17
<i>Mutallibjonov Boburmirzo</i>	
Boshlang'ich sinfda informatika fanini o'qitish metodikasi	26
<i>Nosirova Feruza Baxadir qizi</i>	
Funksional savodxonlik asosida bo'lajak boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarini professional rivojlantirishning strukturaviy-faoliyatli modeli.....	30
<i>Gafurova Mahfuza Abbosovna</i>	
Mutafakkirlar asarlarida bolalar faolligini shakllantirishda o'yinlardan foydalanishning yoritilishi	35
<i>Ravshanova Uldona Narziboyevna</i>	
Ijtimoiy-madaniy qadriyatlar variatsiyasi sharoitida talabalarda kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish mazmuni	39
<i>Vorisova Barnoxon Olimjon qizi</i>	
Huquqiy ta'lim va huquqiy tarbiya integratsiyasi orqali yoshlar orasida huquqbuzarliklarning oldini olish	43
<i>Habibjonov Izzatbek Dilshodjon o'g'li</i>	
Bo'lajak o'qituvchilarning tanqidiy va refleksiv tafakkurini rivojlantirishda antfragil yondashuvning o'rni.....	51
<i>G'ulomjonova Ziyodaxon A'zamjon qizi</i>	
Badiy adabiyotning yoshlar tarbiyasidagi didaktik imkoniyatlari	57
<i>Irisboyeva Xotiraxon Utbasarovna</i>	
Talabalarining o'quv amaliyoti jarayonida kasbiy mobilligini rivojlantirishda dual ta'limga asoslangan metodikani takomillashtirish	61
<i>G'ofurov To'liqinjon</i>	
Didactic Opportunities of Content and Language Integrated Learning (CLIL) Technology in English Language Teaching	67
<i>Ismailova Aziza Dilshodovna</i>	
Фольклорные источники в историко-географическом изучении памятников Устюрта.....	72
<i>Канаатов Есимкан</i>	
Xorijiy davlatlar tajribasida o'zgarishlarni boshqarish ko'nikmalarini rivojlantirish amaliyoti.....	76
<i>Abdullayev Amirulla Xazratovich</i>	
Algoritmik faollikni rivojlantirishning zamonaviy metodik yondashuvi	81
<i>Pardayeva Kamola Sultonovna</i>	
Sun'iy intellekt va startap ekotizimi asosida talabalarining tadbirkorlik ko'nikmalarini rivojlantirish	86
<i>Imomaliyev Quvvat Choriyevich</i>	
Maktab ta'limida o'qitish sifatini baholashning ko'p tarmoqli raqamli-dagnostik tizimini joriy etish va boshqarish	91
<i>Nurmetov Tursunbek Kenjayevich</i>	
Event ta'lim texnologiyasi vositasida talabalarining o'qish samaradorligini oshirish	96
<i>Latipova Ma'rifat Salohiddin qizi, Bo'tayeva Saodat Xudoyor qizi</i>	
Texnologik ta'lim yo'nalishi talabalarining malakaviy va pedagogik amaliyotlari uzviyligini ta'minlashning metodik modeli	99
<i>Mardonov Maqsudbek Maxmudovich</i>	
Nogironligi bo'lgan bolalarni tarbiyalayotgan oilalarga ijtimoiy-psixologik yordam ko'rsatishning nazariy-metodologik asoslari	103
<i>Umarova Umidaxon Ibaydullayevna</i>	

Chizmachilik darslarida animatsiyali modellarni qo'llashning pedagogik asoslari	108
<i>Xo'janiyozov Shokir Rustamovich</i>	
Fanlararo aloqadorlik asosida tibbiyot oliy ta'lim muassasalarida ingliz tilini o'qitish metodikasi va uning eksperimental samaradorligi	114
<i>Isroilova E'zoza Akmal qizi</i>	
Umumiy o'rta ta'lim tashkilotlarida ingliz tilini o'qitishda veb-kvestlar va raqamli keyslarni samarali qo'llash usullari	119
<i>Shermatova Ra'no O'ktam qizi, Baxodirova Gulnoz Kamalovna</i>	
Xalq og'zaki ijodi asosida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kreativ faoliyatini takomillashtirish texnologiyalari	124
<i>Abduraximova Muxabbat Allayevna</i>	
Bo'lajak fizika o'qituvchilarini nanotexnologiya sohasidagi bilimlarni taqdim etishga va o'qitishga tayyorlash metodikasi	129
<i>Sottarov Abduvali Umirqulovich</i>	
Raqamli ta'lim muhitida talabalarning raqamli tafakkurini rivojlantirishning pedagogik mexanizmlarini takomillashtirish	133
<i>Nuraliyeva Feruza Abdusalim qizi</i>	
Emotsional intellekt va raqamli kommunikatsiya: yoshlar psixologiyasida zamonaviy tendensiyalar	137
<i>Qahharov Nuriddin Sherbek o'g'li</i>	
Kichik maktab yoshidagi o'quvchilarda "o'quv burnout" (o'qishga nisbatan charchash va sovish) holatining oldini olishda motivatsion pedagogik texnologiyalar	142
<i>Babajanova Gulmira Muratbayevna</i>	
Linguopragmatic Errors in Artificial Intelligence-Generated Translations	147
<i>Aytmuxamedova Durdona Jasur qizi</i>	
Клинические особенности аллергодерматозов у лиц, проживающих в Ташкентской области	153
<i>Абдуллаева Ф. Б., Саипова Н. С.</i>	
Tyutorlik faoliyatining pedagogik ahamiyati	160
<i>Ashirova Gulnora Xayrullayevna</i>	
Innovatsion yondashuv asosida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida kasbga yo'naltirish metodikasini takomillashtirish	164
<i>Nurmuratova Iroda Nuriddinovna</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarni maktabga tayyorlashda diqqat yetishmasligi va giperfaollik: mnemotexnik korreksiya	169
<i>Egamberdiyeva Xuriyat Egamberdiyevna, Kaxxarova Ozoda Abdimo'minovna</i>	
The Historical Development of Translation	173
<i>Sharopova Gulnoza Odil qizi</i>	
Integratsiya jarayonlarini samarali boshqarishga yo'naltirilgan metodik tizim	176
<i>L. T. Xudaybergenova</i>	
Multimodal matnlarni tanlash va dalillarga asoslangan o'quv topshiriqlari metodikasini ishlab chiqish	180
<i>G'ofurova Dilshodaxon Toxirjon qizi</i>	
Bo'lajak tibbiyot xodimlarining diagnostik kompetensiyalarini shakllantirishda innovatsion ta'lim texnologiyalarining o'rni: ilmiy adabiyotlar sharhi	186
<i>Xalimova S. A.</i>	
The Role and Opportunities of Artificial Intelligence (AI) in the Management of Educational Institutions	191
<i>Abduqahorova Lobar Oybekovna</i>	
Malaka oshirish jarayonida maktab direktorlarining mediakompetentligini rivojlantirishning tashkiliy-boshqaruv mexanizmi	197
<i>Xidirova Maftuna Ilhom qizi</i>	
Maktabgacha ta'lim muassasalarida iqtisodiy tarbiya berishda STEAM va an'anaviy usullarning qiyosiy tahlili	205
<i>Boltayeva Nasiba Ilhom qizi</i>	

Kasb-hunar ta'limida elektromobillar va robototexnika yo'nalishlarini rivojlantirish: xalqaro hamkorlik tajribasi va "2+1" dual ta'lim modeli.....	209
<i>Dushanov Nuriddin Qo'ldoshovich, Suvonov Murodjon Abdurahmon o'g'li, Ibragimova Dinara Rustam qizi, Karimova Oygul Ro'ziyevna, Avliyoqulov Muxammad Mustafoyevich</i>	
Multimodal matnlarni tanlash va dalillarga asoslangan o'quv topshiriqlarining metodikasini ishlab chiqish ...	212
<i>G'ofurova Dilshodaxon Toxirjon qizi</i>	
Maktabgacha ta'limda "ijodiy faoliyat" va "kreativlik" konseptlarining nazariy-metodologik interpretatsiyasi...	218
<i>Komila Aytmuratova</i>	
Bo'lajak chet tili o'qituvchilarining leksik kompetensiyasini shaxsga yo'naltirilgan ta'lim texnologiyasi asosida rivojlantirishga doir mashqlar tipologiyasining samaradorligi.....	222
<i>Maxmudova Feruza Salimjonovna</i>	
O'zbek va rus nasrida oilaviy munosabatlarning badiiy-psixologik talqini	227
<i>Qurbonova Malika Toxir qizi</i>	
O'quv-biluv kompetensiyasining nazariy asoslari va zamonaviy pedagogik yondashuvlar	230
<i>Saydaxmedova Barno Batirovna</i>	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining matematik tayyorgarligi tarkibi: TIMSS va PISA xalqaro baholash dasturlari asosidagi nazariy tahlil	235
<i>Abdusattarova Zaynab</i>	
Fizikani o'qitishda barqaror taraqqiyot tushunchalarini rivojlantirish: O'zbekiston kontekstida adabiyotlar tahlili.....	243
<i>Avazova Oltin</i>	
Futbolda 11–12 yoshli darvozabonlarni texnik-taktik jihatdan tayyorlashda maxsus mashqlarning ahamiyati	247
<i>Ibragimov Qosimbek Isroil o'g'li</i>	
Boshlang'ich sinflarda tabiiy fanni o'qitish jarayonida sun'iy intellekt yordamida foydalanib nazariy bilimlarni hayotga tatbiq qilib o'rganish metodlari	253
<i>Jo'layeva Munira Choriyevna</i>	
Creativity-Oriented Language Teaching in Karakalpak Folk Pedagogy	256
<i>Khodzhanizayeva Aysel Aytmuratovna</i>	
Bo'lajak pedagoglarda estetik kompetentlikni rivojlantirishning metodik asoslari.....	264
<i>Saidova Dilorom Erkinovna</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda matematik muammolarni hal etish ko'nikmalarini rivojlantirish metodikasi	269
<i>Farhodova Sevara Qo'ziboy qizi</i>	
Boshlang'ich sinflarda ona tili darslarida tanqidiy va ijodiy fikrlashni rivojlantirish texnologiyalari.....	274
<i>Norkulova Jasmina Sodikovna</i>	
Umumta'lim maktablarida matematik kechalar orqali o'quvchilarning mantiqiy tafakkurini rivojlantirish samaradorligi.....	277
<i>Saytniyozov Adham Annamurhammet o'g'li</i>	
Tibbiy va pedagogik ta'lim jarayonida "Case Study" metodini qo'llash orqali talabalarning kasbiy kompetentligini rivojlantirish	282
<i>Shaymatova Azizaxon Rustambekovna</i>	
Dutor ijrochiligining amaliy-texnik jihatlariga e'tibor qaratish va ushbu jarayonni rivojlantirish	286
<i>Shodiyeva Shahinabonu Shoirjon qizi</i>	
Bo'lajak o'qituvchilarda pedagogik texnikani shakllantirish texnologiyalari	293
<i>Turimbetova Sveta Muhammedaliyevna</i>	
Maktabgacha ta'lim tashkiloti va oila o'rtasidagi hamkorlik menejmentini takomillashtirishda direktor o'rinbosarining roli	297
<i>Xolnazarova Shaxnoza Baxodir qizi</i>	
Адаптивная геймификация в школьном обучении физике	304
<i>Индира Бахадуровна Ерлепесова</i>	
Bo'lajak pedagoglarda qadriyatlar tizimining shakllanishiga ta'sir etuvchi psixologik omillar	309
<i>Taylanova Sh. Z.</i>	

Metakognitiv kompetensiya: mohiyati va mazmuni, tarixiy evolyutsiyasi.....	317
Xasanova Feruza Xurramovna, Abdullayeva G. A.	
Bo'lajak o'qituvchilarda kasbiy tayyorgarlikni ta'minlovchi refleksiv va motivatsion mexanizmlar	322
Fayziyeva Umida Asadovna	
Arab tilida jumla tuzilishi: ismiy va fe'liy jumalarning nahviy tahlili	328
Quqonboyeva Moxlaroyim Elmurodjon qizi	
"Maugli" asarining didaktik ahamiyati va obrazlar tahlili	333
To'g'onova Dinoraxon Mansurjon qizi	
Jadid taraqqiyparvari Ahmad Zaki Validiyning ijtimoiy-siyosiy faoliyati va uning vatanparvarlik harakatlari...	337
Raximov Azizbek Normurodovich	
Biologiya darslarida kooperativ ta'lim texnologiyasidan foydalanish metodikasi	342
Ibodova Mahfuza Namozovna	
Ta'limni tashkil etishning pedagogik omillari	346
Yuldasheva Nilufar Abdullayevna, Hazratkulova Lobar To'rabek qizi	
5–7 yoshli qizlarda badiiy gimnastika orqali maxsus harakat ko'nikmalarini rivojlantirish	350
Botirova Sayyora Nurullayevna	
Talabalarda grammatik kompetensiyani rivojlantirishning zamonaviy pedagogik yondashuvlari	354
Aymanova Shyirinay Kamilovna	
Yosh ofitserlarda xizmat rezistentligini belgilovchi ijtimoiy-psixologik determinantlar	357
Rejаметова Irada Ikramshikovna	
Chapaqay o'quvchilarda grafik malakalarni rivojlantirishning o'ziga xos jihatlari	363
Yusufzoda Shabnami Yunus	
Преимущества использования STEAM технологий в дошкольном образовании.....	368
Садикова Д. Х.	
Sun'iy intellekt bilan ishlash jarayonida o'quvchilarning kognitiv mustaqilligi va metakognitiv nazoratining pedagogik-psixologik determinantlari	371
Saliyeva Muslima Maxsetbay qizi	
Ta'lim jarayonida sun'iy intellekt asosidagi kiberxavfsizlik tizimlarining etik va huquqiy jihatlarni o'qitish metodikasi	377
Turanova Aynur Baxtjan qizi	
Maktabgacha yoshdagi bolalar alaliyasini korreksiya qilishda neyrostimulyatsiya hamda logopedik texnologiyalarning kompleks qo'llanilishi.....	381
Axunxodjayeva Dildoraxon G'anixon qizi	
Maktabgacha ta'lim tashkiloti, oila va mahalla hamkorligi korporativ ta'lim tendensiyasi sifatida	384
Qilichova Marxabo Xudaykulovna	
Informatika fanini innovatsion vositalar bilan o'qitish.....	392
Allaberganova Muyassar, Po'lotova Sevinchoy Arslon qizi	
Jamoat tartibini saqlash xizmatida boshqaruv kompetensiyalarining ijtimoiy-psixologik determinatsiyasi....	397
Mamatxanov Nodirxon Sadridin o'g'li	
Sociolinguistic Variation in English: A Study of Dialects and Accents.....	402
Keldiboyeva Diyora Shuhratilla qizi, Ramazonova Feruzaxon Akbarovna	
Ingliz va o'zbek multimodal diskursida lingvomadaniy ma'noning verbal-vizual vositalar orqali voqelanishi: chog'ishtirma-pragmatik tahlil.....	405
Mo'minova Maftuna Alijonovna	
Long-Term Retention and Pragmatic Use of English Idioms Following Adaptive Instruction: A Longitudinal Follow-Up Study.....	409
Alisher Sidikov Uktamjonovich	
Ta'lim klasteri sharoitida bo'lajak muhandislarning tayanch kompetensiyalarini rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlari va metodik modeli	418
Yangiyev Shavkat Norkobulovich	
Ixtisoslashtirilgan maktab o'quvchilarining biologiya fanidan olimpiada masalalarini yechish ko'nikmalarini rivojlantirish metodikasini takomillashtirish	422
Sh. Yu. Abdunabiyeva	

Dual ta'lim modeli sharoitida bo'lajak o'qituvchilarning pedagogik muloqot kompetentligini rivojlantirishning nazariy asoslari.....	428
Turamuratov Ulug'bek Uraqovich	
Bo'lajak o'qituvchilarni raqamli baholash faoliyatiga tayyorlashning pedagogik modeli	433
Raisov Shamsiddin Rashid o'g'li	
Bo'lajak informatika o'qituvchilarining kreativ fikrlashini rivojlantirishda raqamli pedagogik texnologiyalarning samaradorligi	438
Radjapov Aybek Allaberganovich	
Miya falajiga chalingan bolalar bilan qilichbozlik mashg'ulotlarini o'tkazish uchun moslashuvchan dasturni ishlab chiqish va raqamli uslubiy yordam	442
Davranova Maftunabonu Elyorovna	
Maxsus pedagogika yo'nalishi talabalari kasbiy mas'uliyatini shakllantirishning nazariy va amaliy asoslari...	448
Xalimova Ozoda	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining mantiqiy fikrlashini raqamli didaktik o'yinlar vositasida rivojlantirish	451
Sabohat Sharofiddinovna Siddiqova	
Maktabgacha ta'lim yo'nalishi talabalarining kasbiy-metodik kompetentligini rivojlantirishda simulyatsion texnologiyalarni qo'llash metodikasi	455
Baratova Yulduz	
Talabalar huquqiy madaniyatini yuksaltirishda sun'iy intellektning o'rni	461
Shamsudinova Malika Ulug'bek qizi	
Deviant xulqli o'quvchilarni tarbiyalashning pedagogik-psixologik muammolari va ularning yechimlari.....	464
Usmonov Abdurashid Norbo'tayevich	
Muloqot va uni o'smirlik yoshida rivojlantirish masalalari	470
Orifova Sabot Yakubovna	
O'smirlik davridagi shaxslararo munosabatlarni tadqiq etish metodlari.....	474
Safarova Dilnoza Kuchkarovna	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining barkamol yosh avlodni shakllantirishda milliy innovatsion pedagogik texnologiyalarning o'rni	478
Ibodullayeva Dildora Shukrulla qizi	
Maktabgacha ta'lim tashkiloti va oila hamkorligi ahamiyatining rivojlangan xorijiy mamlakatlar tajribasi asosida tahlili.....	481
Oripova A'lo O'ktam qizi	
Logopediya fanida me'yor tushunchasining zamonaviy talqinlari: nazariy yondashuvlar va metodologik asoslar.....	485
Turg'unboyev Sirojiddin Faxriddinovich	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida ingliz tilida ishonchli muloqot ko'nikmalarini shakllantirishda zamonaviy pedagogik metodlarning o'rni va amaliy tahlili.....	489
Gulnoza Djurakulova Shavkatovna, Ochildiyeva Shahnoza Avdivohid qizi	
Dual ta'lim sharoitida bo'lajak qishloq xo'jaligi muhandislarining kasbiy kompetensiyasini shakllantirish natijalari	494
Abdullayeva Rohilaxon Ne'matjonovna	
Probatsiya nazoratidagi shaxslarni ijtimoiy moslashtirishda psixologik xizmatning samaradorligi	500
Qayumov Ramazon Zoirjon o'g'li	
Umumta'lim maktablarida musiqa madaniyati darslarida raqamli texnologiyalardan foydalanish muammolari va yechimlari.....	507
O'rishboyeva Xumora O'rol qizi	
Bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy mahoratini oshirishda innovatsion raqamli texnologiyalar imkoniyatlari	510
Abdulkarimova Rayxona Akmalovna	
Inklyuziv ta'limda subyektlar faoliyatini raqamli tahlil qilishda ma'lumotlar bazasi va monitoring tizimining ahamiyati	515
Dilshodov Abrorjon Dilshodjon o'g'li	

Value Representations in the Family-School-Student System	522
Gulbakhar Orazbayeva	
Gamified Writing Tasks and Their Impact on Learner Motivation and Text Quality	527
Islamova Nilufar Ismail qizi	
Innovatsion ta'lim metodlari va texnologiyalari asosida bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarida pedagogik liderlik kompetensiyalarini rivojlantirish mazmuni	534
Jumanov Lochinbek Habibulla o'g'li	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida muloqot kompetensiyasini shakllantirishning pedagogik shart-sharoitlari...	537
Mamazokirova Robiyaxon Muhammadali qizi, Qodirova Buzulayho Turgunovna	
STEAM ta'lim texnologiyasi asosida bo'lajak tarbiyachilarning metodik tayyorgarligini takomillashtirish tizimi	543
To'raqulova Malohat Bahodir qizi	

PROBATSIIYA NAZORATIDAGI SHAXSLARNI IJTIMOIIY MOSLASHTIRISHDA PSIXOLOGIK XIZMATNING SAMARADORLIGI

Qayumov Ramazon Zoirjon o'g'li
IIV profilaktika inspektori

Annotatsiya: Mazkur maqolada probatsiya nazoratidagi shaxslarni ijtimoiy moslashtirishda psixologik xizmatning o'rni va samaradorligi nazariy jihatdan tahlil qilingan. Tadqiqot davomida xalqaro ilmiy yondashuvlar, xususan, "Xavf – ehtiyoj – moslashuv" modeli, kognitiv-xulq-atvor yondashuvi hamda "Sifatli (mazmunli) hayotga yo'naltirilgan reabilitatsiya" modeli konsepsiyalari asosida psixologik xizmatning retsidiv xulq-atvorni kamaytirishdagi ijtimoiy-psixologik mexanizmlari yoritilgan. Shuningdek, O'zbekiston Respublikasining probatsiya tizimiga oid normativ-huquqiy hujjatlari asosida psixologik xizmatning institutsional o'rni tahlil qilingan. Tadqiqot natijasida probatsiya nazoratidagi shaxslarning ijtimoiy moslashuvi ko'p bosqichli jarayon ekanligi hamda psixologik xizmat diagnostik, korreksion, motivatsion va reabilitatsion komponentlarni o'z ichiga oluvchi integratsiyalashgan mexanizm sifatida namoyon bo'lishi asoslab berilgan. Maqolada psixologik xizmat samaradorligini oshirishning ustuvor yo'nalishlari ham taklif etilgan.

Kalit so'zlar: probatsiya, psixologik xizmat, ijtimoiy moslashuv, retsidiv, reabilitatsiya, "Xavf – ehtiyoj – moslashuv" modeli, kognitiv-xulq-atvor yondashuvi, "Sifatli (mazmunli) hayotga yo'naltirilgan reabilitatsiya" modeli, psixologik diagnostika, psixologik korreksiya, ijtimoiy reintegratsiya, probatsiya psixologiyasi.

Abstract: This article theoretically analyzes the role and effectiveness of psychological services in the social adaptation of individuals under probation supervision. The study examines the socio-psychological mechanisms through which psychological services contribute to reducing recidivist behavior, drawing on international scientific approaches, particularly the Risk–Need–Responsivity model, the cognitive-behavioral approach, and the Good Lives Model of rehabilitation. In addition, the institutional role of psychological services is analyzed on the basis of the regulatory and legal documents governing the probation system of the Republic of Uzbekistan. The findings demonstrate that the social adaptation of individuals under probation supervision is a multi-stage process and that psychological services function as an integrated mechanism comprising diagnostic, corrective, motivational, and rehabilitative components. The article also proposes priority areas for improving the effectiveness of psychological services.

Key words: probation, psychological services, social adaptation, recidivism, rehabilitation, Risk–Need–Responsivity model, cognitive-behavioral approach, Good Lives Model, psychological assessment, psychological correction, social reintegration, probation psychology.

Аннотация: В данной статье теоретически проанализированы роль и эффективность психологической службы в социальной адаптации лиц, находящихся под пробационным надзором. В ходе исследования на основе международных научных подходов, в частности модели "Риск – потребность – восприимчивость", когнитивно-поведенческого подхода и модели реабилитации "Хорошая жизнь", раскрыты социально-психологические механизмы влияния психологической службы на снижение рецидивного поведения. Кроме того, на основе нормативно-правовых документов Республики Узбекистан, регулирующих систему пробации, проанализирована институциональная роль психологической службы. Результаты исследования показывают, что социальная адаптация лиц, находящихся под пробационным надзором, представляет собой многоэтапный процесс, а психологическая служба выступает в качестве интегрированного механизма, включающего диагностический, коррекционный, мотивационный и реабилитационный компоненты. В статье также предложены приоритетные направления повышения эффективности психологической службы.

Ключевые слова: пробация, психологическая служба, социальная адаптация, рецидив, реабилитация, модель "Риск – потребность – восприимчивость", когнитивно-поведенческий подход, модель "Хорошая жизнь", психологическая диагностика, психологическая коррекция, социальная реинтеграция, психология пробации.

KIRISH

So'nggi yillarda dunyo miqyosida jinoyatchilikning takrorlanishi (retsdiv) nafaqat huquqni muhofaza qilish organlari, balki psixologiya, pedagogika, ijtimoiy ish va sog'liqni saqlash tizimlari oldidagi eng dolzarb ijtimoiy muammolardan biri sifatida e'tirof etilmoqda. Qamoq jazosini o'tab chiqqan yoki probatsiya nazoratida bo'lgan shaxslarning jamiyatga muvaffaqiyatli qayta integratsiyalashuvi ularning shaxsiy psixologik xususiyatlari, ijtimoiy moslashuv darajasi hamda davlat tomonidan ko'rsatilayotgan kompleks qo'llab-quvvatlash tizimining samaradorligiga bevosita bog'liq hisoblanadi. Xalqaro tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, probatsiya faoliyati faqat nazorat funksiyasi bilan cheklanib qolgan hollarda retsdiv ko'rsatkichlari yuqoriligidan saqlanib qoladi, aksincha, psixologik maslahat, kognitiv-xulq-atvor dasturlari, motivatsion intervyu va ijtimoiy reabilitatsiyani o'z ichiga olgan kompleks xizmatlar qayta jinoyat sodir etish xavfini sezilarli darajada kamaytiradi.

Mazkur tendensiyalar O'zbekiston Respublikasida ham probatsiya tizimini tubdan takomillashtirish zaruratini yuzaga keltirdi. Mamlakatimizda probatsiya institutining huquqiy asoslari sezilarli darajada takomillashtirilib, uning faoliyati jazoni ijro etish bilan cheklanmay, mahkumlarni ijtimoiy reabilitatsiya qilish, qonunlarga amal qilish xulq-atvorini shakllantirish hamda huquqbuzarliklarning oldini olishga qaratilgan kompleks tizim sifatida belgilandi. Xususan, O'zbekiston Respublikasining 07.08.2024-yildagi "Probatsiya to'g'risida"gi O'RQ-938-son¹ Qonunida probatsiya nazorati sud tomonidan belgilangan cheklovlarga rioya etilishini nazorat qilish bilan bir qatorda, probatsiya nazoratidagi shaxslarni ijtimoiy reabilitatsiya qilish, ularda qonunlarga amal qilish xulq-atvorini shakllantirish va jamiyatga moslashuvini ta'minlashga qaratilgan faoliyat sifatida belgilangan. Shuningdek, qonunda insonparvarlik, individual yondashuv va fuqarolarning huquqlarini hurmat qilish probatsiya faoliyatining asosiy tamoyillari sifatida e'tirof etilgan^[1].

Probatsiya tizimining samaradorligini oshirishda psixologik xizmatning o'rni alohida ahamiyat kasb etadi. Shu nuqtai nazardan, O'zbekiston Respublikasining 05.11.2024-yildagi "Aholiga psixologik yordam ko'rsatish to'g'risida"gi O'RQ-989-son² Qonuni mamlakatimizda psixologik yordam ko'rsatishning yagona huquqiy mexanizmlarini belgilab berdi. Mazkur qonunda psixologik yordam insonning ruhiy salomatligini mustahkamlash, shaxslararo munosabatlarni yaxshilash, tang (krizisli) vaziyatlarning oldini olish hamda ijtimoiy moslashuvni yaxshilashga qaratilgan psixologik ta'sir chora-tadbirlari majmui sifatida talqin etilgan. Bundan tashqari, psixologik yordamning asosiy vazifalari qatorida psixologik muammolari mavjud shaxslarning ijtimoiy moslashuvi va reabilitatsiyasiga ko'maklashish alohida qayd etilgan^[2].

Mazkur normalar probatsiya nazoratidagi shaxslar bilan ishlashda professional psixologik xizmatni yo'lga qo'yishning huquqiy asoslarini yanada mustahkamlaydi.

Shuningdek, Ichki ishlar vazirining 2025-yildagi "Probatsiya nazoratidagi shaxslarning xulq-atvori ustidan nazoratni amalga oshirish tartibi to'g'risidagi yo'riqnoma" probatsiya organlari faoliyatini boshqa davlat idoralari, jumladan, sog'liqni saqlash, ta'lim, bandlik, mahalla va yoshlar tashkilotlari bilan hamkorlik asosida tashkil etishni nazarda tutadi. Ushbu yondashuv probatsiya tizimida psixologik xizmatni mustaqil emas, balki multidisiplinar reabilitatsiya mexanizmining muhim tarkibiy qismi sifatida ko'rishga imkon beradi^[3].

Xalqaro ilmiy adabiyotlarda probatsiya nazoratidagi shaxslarning muvaffaqiyatli ijtimoiy moslashuvi asosan "Xavf – ehtiyoj – moslashuv" modeli, kognitiv-xulq-atvor yondashuvi hamda "Shaxsning ijobiy resurslariga asoslangan reabilitatsiya" konsepsiyalari orqali izohlanadi. Mazkur yondashuvlarga ko'ra, psixologik xizmat shaxsning kriminogen ehtiyojlarini aniqlash, antisotsial qarashlarni o'zgartirish, emotsional o'zini boshqarish, ijtimoiy kompetensiyalarni rivojlantirish va prosotsial motivatsiyani shakllantirish orqali retsdiv xavfini sezilarli darajada kamaytiradi^[4–10]. Biroq mavjud tadqiqotlarning aksariyati Shimoliy Amerika, Buyuk Britaniya va Yevropa mamlakatlari tajribasiga asoslangan bo'lib, ularning natijalarini O'zbekiston probatsiya tizimiga bevosita tatbiq etish har doim ham metodologik jihatdan asosli emas.

Bundan tashqari, O'zbekistonda probatsiya faoliyatining huquqiy bazasi so'nggi yillarda sezilarli darajada takomillashtirilgan bo'lishiga qaramay, probatsiya nazoratidagi shaxslarning ijtimoiy moslashuvida psixologik xizmatning samaradorligini empirik baholovchi ilmiy tadqiqotlar yetarli emas. Mavjud ishlarning ko'pchiligi huquqiy yoki kriminologik yondashuvga ega bo'lib, psixologik xizmatning retsdiv xulq-atvorni kamaytirishdagi mexanizmlari, ijtimoiy moslashuv ko'rsatkichlariga ta'siri hamda individual psixologik omillar bilan o'zaro bog'liqligi kompleks tarzda o'rganilmagan.

Shu munosabat bilan mazkur tadqiqotning maqsadi probatsiya nazoratidagi shaxslarni ijtimoiy moslashtirishda psixologik xizmatning samaradorligini aniqlash hamda uning retsdiv xulq-atvorni kamaytirishdagi ijtimoiy-psixologik mexanizmlarini empirik asoslashdan iborat. Ushbu maqsadga erishish uchun tadqiqotda probatsiya nazoratidagi shaxslarning ijtimoiy moslashuv darajasi, psixologik xizmatdan foydalanish xususiyatlari hamda retsdiv xavfiga ta'sir etuvchi asosiy psixologik omillar tahlil qilinadi.

1 <https://lex.uz/uz/docs/-7050441>

2 <https://lex.uz/uz/docs/-7196808>

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Probatsiya nazoratidagi shaxslarni jamiyatga muvaffaqiyatli qayta integratsiya qilish zamonaviy kriminologiya, psixologiya va ijtimoiy ishlar sohasining eng dolzarb masalalaridan biri hisoblanadi. So'nggi yillarda jazo siyosatida jazolash paradigmasidan reabilitatsiya va reintegratsiyaga asoslangan yondashuvlarga o'tish kuzatilmoqda. Bunday yondashuvlarning asosiy maqsadi shaxsning qayta jinoyat sodir etish xavfini kamaytirish, prosotsial xulq-atvorni rivojlantirish hamda uning jamiyatdagi ijtimoiy rollarini tiklashdan iborat ^[4].

Retsidiv xulq-atvoriga bag'ishlangan ilmiy tadqiqotlarda jinoyat sodir etish faqat huquqiy muammo emas, balki murakkab psixologik va ijtimoiy omillar majmuasi sifatida talqin qilinadi. Jumladan, antisotsial qarashlar, impulsivlik, emotsional boshqaruvning sustligi, ijtimoiy qo'llab-quvvatlashning yetishmasligi, ishsizlik, oilaviy nizolar va psixologik moslashuvdagi qiyinchiliklar retsidiv xavfini oshiruvchi asosiy determinantlar sifatida qayd etilgan ^[5; 6]. Shu sababli zamonaviy probatsiya tizimida nazorat funksiyasidan tashqari, psixologik maslahat, psixokorreksiya va ijtimoiy reabilitatsiya xizmatlarini kuchaytirish muhim strategik yo'nalish sifatida qaralmoqda.

Xalqaro tadqiqotlarda probatsiya xizmatining samaradorligi ko'p jihatdan "Xavf – ehtiyoj – moslashuv" modeli asosida izohlanadi. Mazkur modelga ko'ra, psixologik xizmatlar avvalo yuqori xavf guruhidagi shaxslarga yo'naltirilishi, kriminogen ehtiyojlarni bartaraf etishga xizmat qilishi hamda individual psixologik xususiyatlarga moslashtirilishi lozim ^[5; 7]. Aynan ushbu tamoyillarga amal qilinadigan dasturlar qayta jinoyatchilikni sezilarli darajada kamaytirishi ko'plab meta-tahlillarda tasdiqlangan ^[4].

Andrews va hamkorlari tomonidan o'tkazilgan klassik meta-tahlilda 150 dan ortiq empirik tadqiqotlar umumlashtirilgan bo'lib, psixologik tamoyillarga asoslangan reabilitatsiya dasturlari oddiy nazorat yoki jazoga nisbatan ancha yuqori samaradorlikka ega ekanligi aniqlangan ^[5]. Keyinchalik Andrews va Dowden tomonidan o'tkazilgan meta-tahlil dasturlarni amalga oshirish sifati (programme integrity) retsidivni kamaytirish natijalariga bevosita ta'sir qilishini ko'rsatdi. Mualliflarning fikricha, hatto ilmiy asoslangan metodlar ham malakali psixologlar va to'g'ri tashkil etilgan xizmat tizimisiz kutilgan natijani bermaydi ^[4].

Probatsiya tizimida psixologik xizmatning asosiy vazifalaridan biri shaxsning kriminogen fikrlash usullarini o'zgartirish hisoblanadi. Kognitiv-xulq-atvor terapiyasi (CBT) asosidagi dasturlar impulsivlikni kamaytirish, muammolarni konstruktiv hal qilish, empatiyani rivojlantirish va qaror qabul qilish ko'nikmalarini shakllantirish orqali retsidiv xavfini pasaytirishi ko'plab ilmiy tadqiqotlarda isbotlangan ^[4; 5]. Shu bois ko'pgina rivojlangan mamlakatlarda probatsiya xizmatining majburiy komponenti sifatida psixologik treninglar va individual konsultatsiyalar joriy etilgan.

Ijtimoiy moslashuv jarayoni faqat psixologik holat bilan emas, balki shaxsning jamiyatdagi ijtimoiy resurslari bilan ham chambarchas bog'liq. Bandlik, oila bilan munosabatlarning tiklanishi, ta'lim olish imkoniyatlari, ijtimoiy qo'llab-quvvatlash tarmoqlarining mavjudligi probatsiya nazoratidagi shaxslarning muvaffaqiyatli reintegratsiyasini belgilovchi omillar sifatida e'tirof etiladi ^[8]. Shu nuqtai nazardan, psixologik xizmat multidissiplinar yondashuv asosida ijtimoiy pedagoglar, ijtimoiy ish xodimlari va probatsiya inspektorlari bilan hamkorlikda faoliyat olib borishi zarur.

So'nggi yillarda o'tkazilgan tizimli sharhlarda qamoqdan ozod etilgan va probatsiya nazoratida bo'lgan shaxslar uchun reabilitatsiya hamda re-entry dasturlari psixososial salomatlikni yaxshilashi, moslashuv darajasini oshirishi va qayta jinoyatchilik ehtimolini kamaytirishi qayd etilgan. Bunda, ayniqsa, psixologik maslahat, ruhiy salomatlikni qo'llab-quvvatlash, kasbiy tayyorgarlik va oilaviy maslahat xizmatlarining integratsiyasi eng yuqori natijalarni bergan ^[8].

Trotter tomonidan olib borilgan tadqiqotlar ham probatsiya inspektorlarining prosotsial muloqoti, empatiyasi, muammolarni birgalikda hal qilish usullaridan foydalanishi retsidiv ko'rsatkichlarini 25–50 % gacha kamaytirishi mumkinligini ko'rsatgan ^[6]. Bu esa huquqni muhofaza qiluvchi organ vakili va probatsiyadagi shaxs o'rtasidagi psixologik munosabat sifati reabilitatsiya muvaffaqiyatining muhim prediktori ekanligini anglatadi.

Shuningdek, Smith va hamkorlari tomonidan o'tkazilgan Rapid Evidence Assessment natijalari probatsiya nazorati faqat nazorat mexanizmi sifatida emas, balki psixologik qo'llab-quvvatlash, motivatsion intervyu, individual rejalashtirish va ijtimoiy resurslarni safarbar etish bilan uyg'unlashtirilgandagina barqaror natija berishini ko'rsatgan ^[10].

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqot nazariy-konseptual (theoretical-conceptual) tadqiqot dizayniga asoslangan bo'lib, probatsiya nazoratidagi shaxslarni ijtimoiy moslashtirishda psixologik xizmatning samaradorligini zamonaviy ilmiy yondashuvlar nuqtai nazaridan tahlil qilishga qaratilgan. Tadqiqotning metodologik asosini tizimli yondashuv (systems approach), biopsixososial paradigma hamda dalillarga asoslangan psixologik amaliyot (evidence-based psychological practice) tamoyillari tashkil etdi ^[4–6].

Tadqiqot davomida ilmiy bilishning umumilmiy va maxsus metodlaridan kompleks foydalanildi. Xususan, konseptual tahlil, tizimli tahlil, qiyosiy tahlil, kontent tahlili, ilmiy sintez hamda umumlashtirish metodlari qo'llanildi.

Mazkur metodlar probatsiya tizimida psixologik xizmatning nazariy asoslarini aniqlash, retsdiv xulq-atvorni kamaytirishga oid zamonaviy ilmiy qarashlarni integratsiyalash hamda mavjud yondashuvlarning ustun va cheklangan jihatlarini aniqlash imkonini berdi [7; 8].

Nazariy manbalarni tahlil qilishda tematik kontent tahlili (thematic content analysis) usulidan foydalanildi. Ushbu usul ilmiy adabiyotlarda uchraydigan asosiy tushunchalar, nazariy konstruksiyalar va psixologik mexanizmlarni tizimlashtirish imkonini beradi. Braun va Klarkning ta'kidlashicha, tematik tahlil murakkab ijtimoiy va psixologik hodisalarning mazmunini izchil kategoriyalarga ajratish hamda turli tadqiqotlar natijalarini yagona konseptual modelga integratsiya qilishda samarali metod hisoblanadi [12].

Shuningdek, tadqiqotda narrativ sintez (narrative synthesis) metodidan foydalanildi. Ushbu metod turli metodologik yondashuvlarda olingan natijalarni statistik meta-tahlil o'tkazmasdan ham konseptual jihatdan birlashtirish imkonini beradi. Popay va hamkorlarining fikricha, narrativ sintez, ayniqsa, murakkab ijtimoiy tizimlar va psixologik xizmatlar samaradorligini o'rganishga qaratilgan tadqiqotlarda eng maqbul metodlardan biri hisoblanadi [13].

Tadqiqotning muhim tarkibiy qismlaridan biri sifatida normativ-huquqiy hujjatlar tahlili amalga oshirildi. Bunda O'zbekiston Respublikasining "Probatsiya to'g'risida"gi Qonuni, "Aholiga psixologik yordam ko'rsatish to'g'risida"gi Qonuni hamda probatsiya nazoratidagi shaxslar bilan ishlashni tartibga soluvchi idoraviy hujjatlar mazmunan tahlil qilindi. Mazkur hujjatlar probatsiya faoliyatida psixologik xizmatning huquqiy maqomi, vazifalari, tamoyillari va institutsional mexanizmlarini aniqlash uchun asosiy manba bo'lib xizmat qildi.

Konseptual tahlil jarayonida probatsiya psixologiyasida keng qo'llaniladigan "Xavf – ehtiyoj – moslashuv" modeli, strengths-based rehabilitation konsepsiyasi, "Sifatli (mazmunli) hayotga yo'naltirilgan reabilitatsiya" modeli hamda ijtimoiy moslashuv nazariyasi o'zaro qiyosiy tahlil qilindi. Nazariy yondashuvlarning umumiy va farqli jihatlarini aniqlanib, ularning O'zbekiston probatsiya tizimiga moslashtirish imkoniyatlari baholandi [14–16].

Bundan tashqari, ilmiy manbalar tanqidiy tahlil (critical analysis) tamoyillari asosida baholandi. Har bir tadqiqotning metodologik sifati, ilmiy yangiligi, amaliy ahamiyati hamda olingan natijalarning izchilligi o'rganilib, mavjud qarama-qarshiliklar va hali yetarli o'rganilmagan yo'nalishlar aniqlashtirildi. Mazkur yondashuv probatsiya nazoratidagi shaxslarni ijtimoiy moslashtirishda psixologik xizmatning samaradorligini tushuntiruvchi integrativ nazariy modelni shakllantirish imkonini berdi [17; 18].

Umuman, qo'llanilgan metodologik yondashuv xalqaro ilmiy adabiyotlar, zamonaviy psixologik nazariyalar hamda milliy normativ-huquqiy bazani o'zaro integratsiyalash orqali probatsiya nazoratidagi shaxslarni ijtimoiy moslashtirishning psixologik mexanizmlarini kompleks baholashga xizmat qildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Mazkur tadqiqot doirasida amalga oshirilgan nazariy va qiyosiy tahlillar probatsiya nazoratidagi shaxslarni ijtimoiy moslashtirishda psixologik xizmat retsdiv xulq-atvorni kamaytirishning asosiy ijtimoiy-psixologik mexanizmlaridan biri ekanligini ko'rsatdi. Ilmiy manbalar hamda amaldagi normativ-huquqiy hujjatlarning kompleks tahlili natijasida psixologik xizmatning samaradorligini belgilovchi o'zaro bog'liq beshta asosiy komponent aniqlandi: psixologik diagnostika, psixologik korreksiya, ijtimoiy moslashuvni qo'llab-quvvatlash, motivatsion rivojlantirish hamda institutsional hamkorlik [4–7].

Tahlillar shuni ko'rsatdiki, zamonaviy probatsiya tizimida psixologik xizmatning vazifasi faqat shaxsning ruhiy holatini baholash bilan cheklanmaydi. U shaxsning kriminogen ehtiyojlarini aniqlash, retsdiv xavfini prognozlash, individual reabilitatsiya yo'nalishlarini ishlab chiqish hamda ijtimoiy moslashuv jarayonini psixologik jihatdan qo'llab-quvvatlashni ham o'z ichiga oladi. Ayniqsa, "Xavf – ehtiyoj – moslashuv" modeli asosida tashkil etilgan psixologik xizmatlar individual yondashuvni ta'minlash orqali reabilitatsiya samaradorligini sezilarli oshirishi ilmiy adabiyotlarda qayta-qayta tasdiqlangan [5; 8].

Nazariy tahlil davomida retsdiv xulq-atvorni shakllantiruvchi omillar bir necha o'zaro bog'liq guruhlariga ajratildi. Birinchi guruhga individual psixologik omillar – impulsivlik, past darajadagi o'zini nazorat qilish, emosional beqarorlik, agressiv fikrlash va antisotsial qadriyatlar kiritildi. Ikkinchi guruhni ijtimoiy omillar – oilaviy qo'llab-quvvatlashning sustligi, ishsizlik, salbiy ijtimoiy muhit va stigmatizatsiya tashkil etdi. Uchinchi guruh esa institutsional omillar bo'lib, ular probatsiya organlari faoliyati, psixologik xizmat sifati va idoralararo hamkorlik darajasi bilan bog'liq ekanligi aniqlandi [9–11].

Adabiyotlarning qiyosiy tahlili shuni ko'rsatdiki, ushbu omillar bir-biridan mustaqil emas, balki o'zaro ta'sirlashuvchi murakkab tizimni hosil qiladi. Shu sababli retsdivni kamaytirish bo'yicha faqat nazorat choralarini kuchaytirish yetarli emas. Aksincha, shaxsning psixologik resurslarini rivojlantirish, ijtimoiy kompetensiyalarini mustahkamlash hamda ijobiy hayotiy maqsadlarni shakllantirishga qaratilgan kompleks yondashuv barqaror natija beradi [12; 13].

Normativ-huquqiy hujjatlar tahlili O'zbekiston Respublikasida probatsiya tizimining faoliyati insonparvarlik, individual yondashuv va ijtimoiy reabilitatsiya tamoyillariga asoslanganligini ko'rsatdi. "Probatsiya to'g'risi-

da"gi Qonunda probatsiya nazoratining asosiy vazifalaridan biri sifatida shaxsni ijtimoiy reabilitatsiya qilish va qonunga itoatkorlik xulq-atvorini shakllantirish belgilangan. Shu bilan birga, "Aholiga psixologik yordam ko'rsatish to'g'risida"gi Qonunda psixologik yordamning asosiy vazifalari qatorida shaxsning ijtimoiy moslashuvini yaxshilash va reabilitatsiyasiga ko'maklashish alohida e'tirof etilgan. Mazkur huquqiy asoslar psixologik xizmatning probatsiya tizimidagi institutsional ahamiyatini tasdiqlaydi.

Tadqiqot natijalari shuni ham ko'rsatdiki, probatsiya nazoratidagi shaxslarning ijtimoiy moslashuvi ko'p bosqichli jarayon hisoblanadi. Nazariy manbalarni umumlashtirish asosida ushbu jarayon beshta ketma-ket bosqichdan iborat konseptual model sifatida tavsiflandi:

1. Shaxsning psixologik ehtiyojlarini va retsidiv xavfini aniqlash;
2. Individual psixologik yordam va korreksion dasturlarni ishlab chiqish;
3. Ijtimoiy va kommunikativ kompetensiyalarni rivojlantirish;
4. Oila, mahalla, bandlik va boshqa ijtimoiy institutlar bilan integratsiyani kuchaytirish;
5. Barqaror prosotsial xulq-atvorni shakllantirish orqali qayta jinoyat sodir etish ehtimolini kamaytirish.

Mazkur model xalqaro ilmiy adabiyotlarda tavsiya etilgan reabilitatsiya konsepsiyalari bilan uyg'un bo'lib, O'zbekiston probatsiya tizimining amaldagi huquqiy asoslari bilan mos keladi.

Nazariy sintez asosida psixologik xizmatning samaradorligini belgilovchi to'rtta strategik yo'nalish aniqlandi.

Birinchidan, individual psixologik diagnostikaning muntazam o'tkazilishi reabilitatsiya ehtiyojlarini aniqlash imkonini beradi.

Ikkinchidan, kognitiv-xulq-atvor va motivatsion intervensiyalar shaxsning kriminogen qarashlarini o'zgartirishga xizmat qiladi.

Uchinchidan, psixologik xizmatning ijtimoiy institutlar bilan hamkorligi moslashuv jarayonining uzluksizligini ta'minlaydi.

To'rtinchidan, psixologik monitoring va qayta baholash mexanizmlarining mavjudligi reabilitatsiya dasturlarining samaradorligini oshiradi ^[14–17].

Shuningdek, tahlillar probatsiya tizimida psixologik xizmatning samaradorligini cheklovchi bir qator omillar mavjudligini ham ko'rsatdi. Jumladan, psixologik xizmatning standartlashtirilgan metodik bazasining yetarli darajada ishlab chiqilmaganligi, psixologlarning maxsus probatsiya psixologiyasi bo'yicha tayyorgarligi cheklanganligi, idoralararo axborot almashinuvidagi qiyinchiliklar hamda psixologik monitoring tizimining to'liq shakllanmaganligi reabilitatsiya jarayoniga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin ^[18–20].

Shunday qilib, o'tkazilgan nazariy tahlil probatsiya nazoratidagi shaxslarni ijtimoiy moslashtirish samaradorligi alohida psixologik usullar bilan emas, balki psixologik xizmat, ijtimoiy qo'llab-quvvatlash, huquqiy tartibga solish va idoralararo hamkorlikning integratsiyalashgan tizimi orqali ta'minlanishini ko'rsatdi. Shunga ko'ra, retsidiv xulq-atvorni kamaytirishda psixologik xizmatning roli diagnostik va korreksion faoliyat bilan cheklanmay, shaxsning jamiyatga muvaffaqiyatli reintegratsiyasini ta'minlovchi markaziy ijtimoiy-psixologik mexanizm sifatida namoyon bo'ladi.

Mazkur tadqiqot doirasida amalga oshirilgan nazariy tahlillar probatsiya nazoratidagi shaxslarni ijtimoiy moslashtirishda psixologik xizmat retsidiv xulq-atvorni kamaytirishning markaziy omillaridan biri ekanligini ko'rsatdi. Olingan natijalar zamonaviy probatsiya psixologiyasi sohasida shakllangan ilmiy qarashlar bilan umumiy uyg'unlik kasb etadi. Xususan, tadqiqot davomida aniqlangan psixologik diagnostika, individual korreksiya, motivatsion qo'llab-quvvatlash hamda ijtimoiy integratsiya komponentlari xalqaro miqyosda keng qo'llanilayotgan "Xavf – ehtiyoj – moslashuv" modeli konsepsiyasining asosiy tamoyillariga mos keladi ^[21; 23; 30].

Nazariy tahlil natijalariga ko'ra, probatsiya nazoratidagi shaxslarning ijtimoiy moslashuvi faqat nazorat choralari kuchaytirilishi orqali emas, balki shaxsning psixologik ehtiyojlarini aniqlash va ularga mos individual psixologik yordam ko'rsatish orqali ta'minlanadi. Ushbu xulosa Bonta va Bourgon tomonidan ilgari surilgan evidence-based community supervision konsepsiyasi bilan hamohang bo'lib, mualliflar probatsiya inspektorlarini ilmiy asoslangan psixologik yondashuvlar bo'yicha tayyorlash retsidiv darajasini sezilarli kamaytirishini ta'kidlaydilar ^[23; 30]. Demak, psixologik xizmatning samaradorligi nafaqat qo'llanilayotgan metodlarga, balki ularni amalga oshiruvchi mutaxassislarning kasbiy kompetensiyasiga ham bevosita bog'liq.

Tadqiqot davomida shakllantirilgan konseptual model "Sifatli (mazmunli) hayotga yo'naltirilgan reabilitatsiya" modeli (GLM) nazariyasi bilan ham mazmunan mos keladi. Ward va Maruna jinoyatchilarni reabilitatsiya qilish jarayonida faqat xavf omillarini kamaytirish emas, balki shaxsning ijobiy hayotiy maqsadlari, ijtimoiy resurslari hamda psixologik salohiyatini rivojlantirish zarurligini asoslaydilar ^[15; 16; 17]. Mazkur maqolada ham

psixologik xizmatning asosiy vazifasi retsdivni nazorat qilish emas, balki shaxsni jamiyatning to'laqonli a'zosi ga aylantirishga xizmat qiluvchi psixologik va ijtimoiy resurslarni shakllantirishdan iborat ekanligi ko'rsatildi.

Shuningdek, tadqiqot natijalari McNeill tomonidan ishlab chiqilgan zamonaviy reabilitatsiya konsepsiyasini ham tasdiqlaydi. Muallifning fikriga ko'ra, probatsiya tizimining samaradorligi nazorat darajasi bilan emas, balki shaxsning jamiyat tomonidan tan olinishi, ijtimoiy qo'llab-quvvatlanishi hamda o'z hayotini ijobiy yo'nalishda o'zgartirish imkoniyatiga ega bo'lishi bilan belgilanadi ^[18; 19]. Mazkur tadqiqot natijalari ham probatsiya nazoratidagi shaxslarning ijtimoiy moslashuvi oilaviy munosabatlar, bandlik, ta'lim va psixologik yordamning kompleks integratsiyasi orqali amalga oshirishini ko'rsatdi.

Tahlillar shuni ham ko'rsatdiki, probatsiya tizimida psixologik xizmatning samaradorligi ko'p jihatdan idoralararo hamkorlik darajasiga bog'liq. Taxman tomonidan ilgari surilgan "systemic responsivity" konsepsiyasiga ko'ra, reabilitatsiya faqat psixolog yoki probatsiya inspektori faoliyati bilan cheklanmasdan, sog'liqni saqlash, ta'lim, bandlik, mahalla va fuqarolik jamiyati institutlarining o'zaro hamkorligi asosida tashkil etilishi lozim ^[20; 21]. O'zbekiston Respublikasida qabul qilingan yangi normativ-huquqiy hujjatlar ham aynan mana shunday integratsiyalashgan yondashuvni nazarda tutadi.

Mazkur tadqiqotning muhim ilmiy natijalaridan biri shundaki, psixologik xizmatning samaradorligi uchta o'zaro bog'liq darajada namoyon bo'lishi asoslandi. Birinchi daraja individual bo'lib, u shaxsning emotsional barqarorligi, motivatsiyasi, o'zini boshqarish ko'nikmalari hamda prosotsial qadriyatlarini rivojlantirishni o'z ichiga oladi. Ikkinchi daraja ijtimoiy bo'lib, unda oila, mehnat jamoasi, mahalla va boshqa ijtimoiy institutlarning qo'llab-quvvatlovchi roli muhim hisoblanadi. Uchinchi daraja esa institutsional bo'lib, probatsiya organlari, psixologik xizmat, davlat va nodavlat tashkilotlari o'rtasidagi hamkorlikni o'z ichiga oladi. Mazkur uch pog'onali model mavjud xalqaro nazariyalarni O'zbekiston probatsiya tizimi sharoitiga moslashtirish imkonini beradi.

Biroq tahlillar ayrim muammolar mavjudligini ham ko'rsatdi. Xususan, probatsiya psixologiyasi bo'yicha maxsus metodik tavsiyalarning yetarli emasligi, psixologik xizmat faoliyatini baholash indikatorlarining ishlab chiqilmaganligi hamda reabilitatsiya samaradorligini monitoring qilishning yagona tizimi mavjud emasligi psixologik xizmatning to'liq samaradorligiga to'sqinlik qilishi mumkin. Shu nuqtai nazardan, kelgusida psixologik xizmat sifatini baholash mezonlarini ishlab chiqish, standart diagnostik vositalarni joriy etish va probatsiya psixologlari malakasini oshirish bo'yicha ilmiy-amaliy tadqiqotlarni kengaytirish maqsadga muvofiq hisoblanadi ^[22; 28; 31].

Mazkur maqolaning nazariy xarakterga ega ekanligi uning ayrim cheklovlarini ham belgilaydi. Tadqiqot empirik ma'lumotlarga emas, balki xalqaro ilmiy adabiyotlar va normativ-huquqiy hujjatlar tahliliga asoslanganligi sababli taklif etilgan konseptual model amaliy sharoitda qo'shimcha empirik tekshiruvni talab qiladi. Shunga qaramay, ishlab chiqilgan nazariy yondashuv kelgusida eksperimental va longitudinal tadqiqotlarni tashkil etish uchun metodologik asos bo'lib xizmat qilishi mumkin.

Shunday qilib, tadqiqot natijalari psixologik xizmatni probatsiya tizimining yordamchi elementi sifatida emas, balki retsdiv xulq-atvorni kamaytirish va shaxsni muvaffaqiyatli ijtimoiy moslashtirishni ta'minlovchi asosiy ijtimoiy-psixologik mexanizm sifatida ko'rish zarurligini ilmiy jihatdan asoslaydi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Mazkur nazariy tadqiqot probatsiya nazoratidagi shaxslarni ijtimoiy moslashtirishda psixologik xizmatning o'rni va samaradorligini zamonaviy ilmiy yondashuvlar hamda O'zbekiston Respublikasining normativ-huquqiy bazasi asosida kompleks tahlil qilish imkonini berdi. Adabiyotlar, xalqaro tajriba va milliy huquqiy hujjatlarning qiyosiy tahlili psixologik xizmat retsdiv xulq-atvorni kamaytirishda diagnostik, korreksion, motivatsion va reabilitatsion funksiyalarni birlashtiruvchi integratsiyalashgan mexanizm ekanligini ko'rsatdi ^[14-33].

Tadqiqot natijalari asosida probatsiya nazoratidagi shaxslarni ijtimoiy moslashtirishning konseptual modeli ishlab chiqildi. Mazkur model psixologik diagnostika, individual psixologik yordam, ijtimoiy kompetensiyalarni rivojlantirish, idoralararo hamkorlik va psixologik monitoringning o'zaro integratsiyasi retsdiv xavfini kamaytirishning muhim omili ekanligini asoslaydi.

Shuningdek, tadqiqot davomida O'zbekiston Respublikasida probatsiya tizimini takomillashtirish uchun quyidagi ustuvor yo'nalishlar tavsiya etildi: probatsiya psixologlari faoliyati uchun yagona metodik standartlarni ishlab chiqish; psixologik diagnostika va monitoring tizimini takomillashtirish; probatsiya organlari, sog'liqni saqlash, bandlik, ta'lim va mahalla institutlari o'rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish hamda reabilitatsiya dasturlariga evidence-based psixologik texnologiyalarni keng joriy etish.

Mazkur maqolaning ilmiy ahamiyati shundaki, unda xalqaro reabilitatsiya nazariyalari O'zbekiston probatsiya tizimining huquqiy va institutsional xususiyatlari bilan integratsiyalashtirildi hamda probatsiya nazoratidagi shaxslarni ijtimoiy moslashtirishda psixologik xizmatning konseptual modeli taklif etildi. Ushbu model kelgusida empirik tadqiqotlar, psixologik intervensiya dasturlarini ishlab chiqish hamda probatsiya organlari faoliyatini ilmiy asosda takomillashtirish uchun metodologik asos bo'lib xizmat qilishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasining 07.08.2024-yildagi "Probatsiya to'g'risida"gi Qonuni: O'RQ-938-son^{3//} Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi.
2. O'zbekiston Respublikasining 2024-yil 5-noyabrdagi "Aholiga psixologik yordam ko'rsatish to'g'risida"gi Qonuni: O'RQ-989-son⁴ – Toshkent.
3. O'zbekiston Respublikasi Ichki ishlar vazirining "Probatsiya nazoratidagi shaxslarning xulq-atvori ustidan nazoratni amalga oshirish tartibi to'g'risidagi yo'riqnomani tasdiqlash" to'g'risidagi buyrug'i, 2025-yil 19-iyul, № 403 // O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligida 2025-yil 20-avgustda 3670-son bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.
4. Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
5. Braun, V., & Clarke, V. (2021). *Thematic Analysis: A Practical Guide*. SAGE Publications.
6. Popay, J., Roberts, H., Sowden, A., Petticrew, M., Arai, L., Rodgers, M., Britten, N., Roen, K., & Duffy, S. (2006). *Guidance on the Conduct of Narrative Synthesis in Systematic Reviews*. ESRC Methods Programme.
7. Page, M. J., McKenzie, J. E., Bossuyt, P. M., Boutron, I., Hoffmann, T. C., Mulrow, C. D., et al. (2021). The PRISMA 2020 statement: An updated guideline for reporting systematic reviews. *BMJ*, 372, n71. <https://doi.org/10.1136/bmj.n71>
8. Aromataris, E., & Munn, Z. (Eds.). (2020). *JBIM Manual for Evidence Synthesis*. Joanna Briggs Institute. <https://doi.org/10.46658/JBIMES-20-01>
9. Tricco, A. C., Lillie, E., Zarin, W., O'Brien, K. K., Colquhoun, H., Levac, D., et al. (2018). PRISMA Extension for Scoping Reviews (PRISMA-ScR): Checklist and Explanation. *Annals of Internal Medicine*, 169(7), 467–473. <https://doi.org/10.7326/M18-0850>
10. Booth, A., Sutton, A., & Papaioannou, D. (2021). *Systematic Approaches to a Successful Literature Review* (3rd ed.). SAGE Publications.
11. Gough, D., Oliver, S., & Thomas, J. (2017). *An Introduction to Systematic Reviews* (2nd ed.). SAGE Publications.
12. Creswell, J. W., & Creswell, J. D. (2023). *Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches* (6th ed.). SAGE Publications.
13. Maxwell, J. A. (2021). Why Qualitative Methods Are Necessary for Generalization. *Qualitative Psychology*, 8(1), 111–118. <https://doi.org/10.1037/qp0000173>
14. Ward, T., Fox, K. J., & Garber, M. (2014). Restoring the human being: The promise of the Good Lives Model. *European Journal of Probation*, 6(1), 53–68. <https://doi.org/10.1177/2066220314527455>
15. Ward, T., & Maruna, S. (2007). *Rehabilitation: Beyond the Risk Paradigm*. Routledge.
16. Ward, T., & Brown, M. (2004). The Good Lives Model and conceptual issues in offender rehabilitation. *Psychology, Crime & Law*, 10(3), 243–257. <https://doi.org/10.1080/10683160410001662744>
17. Maruna, S. (2001). Making Good: How Ex-Convicts Reform and Rebuild Their Lives. *American Psychological Association*. <https://doi.org/10.1037/10430-000>
18. McNeill, F. (2019). Mass Supervision, Misrecognition and the 'Malopticon'. *Punishment & Society*, 21(2), 207–230. <https://doi.org/10.1177/1462474518764502>
19. McNeill, F., Raynor, P., & Trotter, C. (2010). *Offender Supervision: New Directions in Theory, Research and Practice*. Routledge.
20. Taxman, F. S. (2014). Second Generation of RNR: The Importance of Systemic Responsivity in Expanding Core Principles of Responsivity. *Federal Probation*, 78(2), 32–38.
21. Taxman, F. S., & Belenko, S. (2012). Implementing Evidence-Based Practices in Community Corrections and Addiction Treatment. Springer. <https://doi.org/10.1007/978-1-4614-0415-5>
22. Skeem, J. L., & Manchak, S. M. (2008). Back to the future: From Klockars' model of effective supervision to evidence-based practice in probation. *Journal of Offender Rehabilitation*, 47(3), 220–247. <https://doi.org/10.1080/10509670802134097>
23. Bourgon, G., & Bonta, J. (2014). Reconsidering the Responsivity Principle: A way to move forward. *Federal Probation*, 78(2), 3–10.
24. Robinson, G., McNeill, F., & Maruna, S. (2013). Punishment in society: The improbable persistence of probation and other community sanctions. *The Oxford Handbook of Criminology*.
25. Vanstone, M. (2004). *Supervising Offenders in the Community*. Ashgate Publishing.
26. Robinson, G. (2005). What works in offender management? *Howard Journal of Criminal Justice*, 44(3), 307–318. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2311.2005.00381.x>
27. McGuire, J. (Ed.). (2002). *Offender Rehabilitation and Treatment: Effective Programmes and Policies to Reduce Re-offending*. Wiley.
28. Lipsey, M. W., & Cullen, F. T. (2007). The effectiveness of correctional rehabilitation: A review of systematic reviews. *Annual Review of Law and Social Science*, 3, 297–320. <https://doi.org/10.1146/annurev.lawsocsci.3.081806.112833>
29. Cullen, F. T., Jonson, C. L., & Nagin, D. S. (2011). Prisons do not reduce recidivism: The high cost of ignoring science. *The Prison Journal*, 91(3_suppl), 48S–65S. <https://doi.org/10.1177/0032885511415224>
30. Bonta, J., Bourgon, G., Rugge, T., Scott, T. L., Yessine, A. K., Gutierrez, L., & Li, J. (2011). An experimental demonstration of training probation officers in evidence-based community supervision. *Criminal Justice and Behavior*, 38(11), 1127–1148. <https://doi.org/10.1177/0093854811420678>
31. Latessa, E. J., Johnson, G., & Koetzle, D. (2020). *What Works (and Doesn't) in Reducing Recidivism*. Routledge.
32. Raynor, P., & Robinson, G. (2009). *Rehabilitation, Crime and Justice*. Palgrave Macmillan.
33. Petersilia, J. (2003). *When Prisoners Come Home: Parole and Prisoner Reentry*. Oxford University Press.

³ <https://lex.uz/uz/docs/-7050441>
⁴ <https://lex.uz/uz/docs/-7196808>

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №8(1)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.